

ОБОРОННА ПОЛІТИКА ЄС: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

У статті досліджуються стан та перспективи оборонної політики ЄС. Наголошується, що низка стратегічних, політичних та економіко-технологічних факторів нині зумовлюють необхідність посилення співпраці між державами-членами ЄС у галузі спільної політики безпеки та оборони.

Ключові слова: оборонна політика, безпека, військова інтеграція, ЄС.

Пуґачёва-Лакішик Д.В. Оборонная политика ЕС: современные подходы и перспективы.

В статье исследуются состояние и перспективы оборонной политики ЕС. Отмечается, что ряд стратегических, политических и экономико-технологических факторов в настоящее время обуславливают необходимость усиления сотрудничества между государствами-членами ЕС в области общей политики безопасности и обороны.

Ключевые слова: оборонная политика, безопасность, военная интеграция, ЕС.

Puhachova-Lakishyk D. EU Defense Policy: Modern Approaches and Perspectives.

The article examines the state and prospects of the EU defense policy. It is noted that a number of strategic, political and economic-technological factors necessitate strengthening of cooperation between the EU member states in the field of common security and defense policy.

Keywords: defense policy, security, military integration, EU.

Сучасні виклики, які постали перед ЄС в останні декілька років актуалізували питання його безпекової та оборонної політики. Тероризм, міграційна та демографічна кризи, кліматичні зміни, виснаження ресурсів, зростаюча загроза з боку РФ, зміна суті трансатлантичного партнерства у зв'язку з новими тенденціями у зовнішній політиці США за адміністрації Д. Трампа – все це сприяє збільшенню відповідальності Європи за власну безпеку та перегляду її оборонної стратегії.

Наголосимо, що ідея військової інтеграції у межах європейського проекту виникла досить давно – на початку 1950-х рр. відбулася перша спроба створення єдиних європейських збройних сил. У жовтні 1950 р. французький прем'єр-міністр Р. Плевен виступив із пропозицією сформувати спільну армію шести європейських держав – Франції, ФРН, Італії, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. Особливістю цього плану було те, що Західній Німеччині дозволялося мати власні війська, які могли влитися до європейської армії, але власне ФРН не мала повноважень розпоряджатися цією армією. План Р. Плевена був покладений в основу Паризьких домовленостей 1952 р. Рада НАТО прихильно відреагувала на пропозицію Р. Плевена, адже така оборонна кооперація могла слугувати опорою НАТО на континенті.

Необхідно зазначити, що Велика Британія негативно поставилася до цього плану, адже британський уряд не схвалював створення наднаціональних структур, які значно обмежували суверенітет, особливо у військовій сфері. У 1954 р. французький парламент відхилив ідею створення Європейського оборонного співтовариства, так як жодна з європейських країн не була готова до відмови від частини свого суверенітету на користь міжнародного органу [1].

У 1990-х рр. вдруге заговорили про створення єдиної армії Європи, після того, як конфлікти на Балканах виявили нездатність ЄС діяти самостійно без НАТО для проведення успішних військових інтервенцій. У грудні 1998 р. під час франко-британського саміту знов була озвучена ідея про те, що ЄС належить мати ефективні збройні сили та виробити механізми й алгоритми використання і застосування армії. Повномасштабного втілення ця ідея не набула. Натомість Євросоюз вирішив зосередити увагу на формуванні мобільних збройних сил, здатних оперативно реагувати на загрози безпеці – «бойових груп ЄС» [2].

На початку 2016 р. знову актуалізувалася ідея практичного наповнення спільної оборонної і безпекової політики ЄС, у зв'язку з чим протягом півроку європейські країни розробляли ініціативний план щодо посилення співпраці у сфері безпеки. Збільшенню активності з приводу даного питання посприяв також початок процесу виходу Великої Британії з ЄС, яка завжди була надійним партнером США на європейському континенті та виступала проти створення єдиної армії ЄС. Після обговорень та узгоджень Брюссель опублікував програмний документ «Європейська глобальна стратегія», у якому визначалося посилення ЄС як спільноти безпеки через поглиблення взаємодії між державами-членами щодо ефективного використання наявних ресурсів разом із паралельним збільшенням оборонних бюджетів (що означає на практиці скорочення залежності ЄС від США у сфері безпеки). Однак про негайне створення дієвої повномасштабної армії ЄС мова поки що не йшла [3].

Водночас ФРН та Франція розробили власний план тіснішої співпраці країн ЄС у сфері оборони, що передбачав створення нового військового штабу і розгортання місій за кордоном. За цим планом пропонувалося у майбутньому передати під командування спільного військового штабу військові місії ЄС – місію із порятунку мігрантів «Софія» та місію по боротьбі із перевізниками нелегалів «Атланта». Зі створенням штабу передбачалося відмовитися від ротаційного командування операціями представниками окремих держав ЄС та розпочати низку програм під егідою Європейського оборонного агентства – утворити новий командний центр для координації медичної допомоги та логістичний центр для обміну «стратегічними» активами, такими як вантажні перевезення, налагодити обмін даними супутникової розвідки, розробити єдиний бюджет ЄС з військових досліджень, розпочати спільні закупівлі супутників, обладнання у сфері кіберзахисту і безпілотних літаків-розвідників [4].

Залучаючись до обговорення оборонної стратегії ЄС на початку 2017 р. міністр оборони Італії Р. Пінотті заявила про доцільність створення «оборонного шенгену» поза Північноатлантичним альянсом. На думку Р. Пінотті, лівову частку відповідальності у розробці цього проекту мали взяти на себе ФРН,

Франція, Італія, а також Іспанія. Р. Пінотті стверджувала, що Європа «двох швидкостей» повинна бути втілена не тільки в економіці, але й в оборонній сфері. Це означало налагодження оборонної співпраці ЄС незалежно від Північноатлантичного альянсу і ролі США у ньому. Така співпраця передбачала не лише збільшення оборонних можливостей ЄС, але й можливість автономного реагування у випадках, якщо всередині Альянсу виникнуть розбіжності і країни-члени почнуть діяти відокремлено. Пропозиція Р. Пінотті викликала шквал дискусій всередині європейського політичного керівництва та призвела до активного обговорення як самої ідеї, так і способів залучення країн до її можливої реалізації [5].

Використовуючи розробки і напрацювання у сфері оборони, а також реалізуючи завдання, викладені у «Європейській глобальній стратегії», Європейська комісія у червні 2017 р., оголосила про створення Європейського оборонного фонду, покликаного підвищити ефективність витрат держав-членів ЄС на спільну оборону. Фонд координуватиме, доповнюватиме та розширюватиме національні інвестиції в оборонні дослідження, розробку прототипів та закупівлі обладнання і технологій у сфері оборони. Європейський оборонний фонд підтримуватиме два напрямки. Дослідницький, який уже частково реалізується, та на який до 2020 р. планується виділяти до 90 млн. євро та 500 млн. євро щороку після 2020 р. Починаючи з 2017 р. ЄС вперше надасть гранти для спільних досліджень у сфері інноваційних оборонних технологій і продуктів, які можуть включати електроніку, зашифроване програмне забезпечення або робототехніку. Другий напрямок – розробка та придбання озброєнь. Фонд буде створювати стимули для держав-членів щодо співпраці. Держави-члени зможуть спільно інвестувати, наприклад, у розробку технологій безпілотних апаратів або супутникового зв'язку. Після 2020 р. ця програма зможе контролювати загальні щорічні інвестиції в розвиток обороноздатності у розмірі 5 млрд. євро [6].

Необхідно зазначити, що на відміну від європейських країн, які беззаперечно підтримали ідеї ФРН та Франції з активізації безпекової та оборонної політики ЄС, зокрема членів Вишеградської групи, країни Балтії, зокрема Литва, поставилися до реалізації військових ініціатив в рамках ЄС більш прискіпливо. На їх думку країнам ЄС необхідно поглиблювати співпрацю своїх збройних сил у різних сферах, однак це не повинно означати створення нових військових структур у форматі ЄС, особливо таких, що будуть дублювати структури НАТО [7].

Зазначимо, що держави Балтії відзначилися різноманітними пропозиціями та ініціативами, зокрема у військовій сфері. Наприклад, на початку вересня 2017 р. міністерство оборони Литви закликала держави ЄС приєднатися до його «військового шенгенського проекту», який сприятиме «руху військ» у регіоні. Така пропозиція була висунута після обвинувачень НАТО Росії та Білорусі у тому, що вони безперешкодно пересувають військові контингенти між територіями союзних держав задля проведення військових навчань. Міністр оборони Литви Р. Каробліс зауважив, що країни Бенілюксу – Бельгія,

Нідерланди та Люксембург, а також Фінляндія та Естонія підтримують план, який включає «спрощення процедур та інвестування в інфраструктуру» [8].

Ідею створення загального оборонного бюджету та спільної армії ЄС активно підтримує президент Франції Е. Макрон, аргументуючи свою позицію відчуженням США та зростаючою загрозою тероризму. Президент Франції стверджував, що загальноєвропейська армія має з'явитися до 2020 р. на додаток до збройних сил НАТО [9].

Незважаючи на запропоновану президентом Франції ініціативу щодо спільного оборонного бюджету ЄС та спільних сил реагування, за наявності у ЄС таких механізмів як Узгоджений річний оборонний огляд (Coordinated Annual Review on Defence, CARD) та Постійна структурна співпраця (Permanent Structured Cooperation, PESCO), реалізувати її у повній мірі нині неможливо через відсутність єдиної позиції країн-членів ЄС. Адже їхні мотивації різні і часто суперечливі. Наприклад ФРН, реально зацікавлена у подальшій європейській інтеграції, бере активну участь у європейській оборонній і безпековій кооперації. Деякі інші держави також прикладають максимум зусиль задля підтримки ідеї формування надійних сил безпеки і оборони ЄС. Проте низка інших країн беруть участь в оборонних ініціативах ЄС більше задля того, аби не опинитися осторонь загальноєвропейських процесів. Тому ефективність такої спільної політики взагалі ставиться під сумнів, адже спочатку необхідно чітко усвідомити мету та цілі оборонних механізмів, які запускаються в ЄС, та досягти внутрішнього узгодження щодо їх реалізації.

Необхідно зазначити, що оборонна співпраця країн у межах ЄС відбувається поза необхідністю, на відміну від співпраці цих країн у межах НАТО. Якщо виникне ситуація, в якій США приймуть рішення щодо поступового зменшення своєї військової присутності в Європі чи взагалі відмови від виконання зобов'язань у межах НАТО, це стане випробуванням для ЄС, оскільки його оборонні механізми не мають повноцінної реалізації.

До того ж, європейські країни мають усвідомити, що вони залежать одна від одної, і що їх безпека залежить від передачі частини їх суверенітету до інституцій ЄС. CARD, PESCO та пропозиція Е. Макрона щодо Євроармії уособлюють найвищий рівень інтеграції (й водночас найвищий рівень передачі суверенітету наднаціональним структурам) та віддзеркалюють усвідомлення того, що жодна країна ЄС самостійно не може зробити нічого суттєвого для забезпечення безпеки і оборони у Європі.

Отже, комплекс подій та явищ, таких як агресія Росії в Україні, загострення міграційної кризи, хвиля тероризму, вихід Великої Британії з ЄС, зміна адміністрацій у США, активізували Європейський Союз у питанні вироблення ефективної спільної політики безпеки та оборони. Прийнята ЄС нова безпекова стратегія та започаткування низки механізмів мають посилити безпекову та оборонну складові Євросоюзу. Однак ці кроки навряд чи призведуть до того, що ЄС в питанні власної обороноздатності наблизиться до НАТО чи стане його альтернативою.

Схоже, політичні кола ЄС ще не готові до кардинальних змін в оборонній сфері, адже, без конвенційних і ядерних сил США у Європі та військових

можливостей Великої Британії ЄС не в змозі забезпечувати належним чином свою власну безпеку і оборону.

Більш вірогідною формою позиціонування для європейських країн видається згода з військовою присутністю США в Європі, реалістична оцінка своїх оборонних можливостей і розвиток напрямів, де ці можливості можна найефективніше застосовувати. Водночас повністю незалежна від євроатлантичних відносин реалізація спільної політики безпеки та оборони ЄС є наразі малоімовірною і, як результат, безпека і оборона європейських країн й надалі залежатиме від НАТО загалом і присутності США в Європі, зокрема.

Використані джерела та література:

1. The Pleven Plan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cvce.eu/en/education/unit-content/-/unit/803b2430-7d1c-4e7b-9101-47415702fc8e/bbc7cdad-0bb3-4b8a-9322-eb93e2d65670/Resources>
2. Белесков М. Європейський оборонний союз: навіщо ЄС знову говорить про спільну армію. 27 лютого 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2017/02/27/7062233/>
3. A Global Strategy for the European Union. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://europa.eu/globalstrategy/en/global-strategy-european-union>
4. France and Germany propose EU «defence union». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://euobserver.com/foreign/135022>
5. У Євросоюзі заговорили про «оборонний шенген» поза НАТО. 05 лютого 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/160773>
6. A European Defence Fund: €5.5 billion per year to boost Europe’s defence capabilities. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1508_en.htm
7. Грибаускайте: ЄС не повинен дублювати НАТО. 09.09.2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/news/2016/09/9/7054377/>
8. Lithuania proposes “military Schengen” plan for easier movement of troops in Europe. Sept. 8, 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rt.com/news/402536-lithuania-military-schengen-project/>
9. Макрон пропонує створити єдину армію ЄС до 2020 року. 26.09.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28758761.html>